DE FOSSIELE SCHELPEN VAN ONZE STRANDEN EN ZEEGATEN [1]

Fossiele mollusken worden in het algemeen bestudeerd om twee vragen te beantwoorden. Ten eerste kunnen zij bijdragen tot de geologische datering van de aardlaag, waarin zij voorkomen (gidsfossielen !); ten tweede verschaffen zij inlichtingen over de ontwikkeling der weekdieren gedurende de aardgeschiedenis. Het is duidelijk dat het voor beide soorten onderzoek van belang is precies te weten uit welke afzetting een bepaald fossiel afkomstig is.

Men kan zich daarom afvragen of het verantwoord is tijd te besteden aan het onderzoek van fossielen, die niet direct uit de betreffende lagen verzameld worden, maar aanspoelen op het strand of opgezogen worden uit de bodem van een zeegat. Ik meen dat dit wel het geval is om de volgende redenen.

1. De aangespoelde schelpen geven ons een indruk welke aardlagen op bepaalde plaatsen gerodeerd worden. Van het Nederlandse strand kent men schelpen uit het Eoceen (Lutetien), Oligoceen (Rupelien), Boven Mioceen (Anversien) tot en met Oud-Pleistoceen (Icenien), Jong-Pleistoceen (Eemien) en Holoceen. Terwijl de tertiaire mollusken vrijwel tot Zeeland beperkt zijn, meen ik dat Neptunea antiqua carinata (Pennant) in het Waddengebied afkomstig kan zijn uit het Oud-Pleistoceen, evenals enkele soorten, die op het strand van het Duitse Waddeneiland Juist zijn

- gevonden -

[1]) Korte samenvatting van het voornaamste deel van een voordracht gehouden voor de Nederlandse Malacologische Vereniging op 18 november 1961.

gevonden. Schelpen uit het Eemien treft men vrijwel langs de gehele kust aan, maar vooral in de buurt van de zuidelijke en noordelijke zeegaten.

2. Waar de geologie van het kustgebied goed bekend is, zoals in Nederland en omgeving, kan daaruit de mogelijke plaats van erosie vaak worden afgeleid. Het aanspoelingspatroon van bepaalde fossielen verschaft ons dan gegevens over het transport van schelpen voordat zij aanspoelen. Een duidelijk voorbeeld is Venericardia planicosta Lam. afkomstig uit eocene lagen, die ergens voor de Belgische kust aan erosie bloot moeten staan. De frequentie, waarmee deze soort aanspoelt, neemt op de Zeeuwse stranden van de Belgische grens naar het noorden toe af.

3. Vooral het materiaal uit de Westerschelde heeft ons van vele soorten meer en soms beter materiaal opgeleverd dan wij van boringen en ontsluitingen kennen. Dit beschouw ik als de voornaamste rechtvaardiging van het grondig onderzoek van deze fossielen op secundaire vindplaats. Enkele voorbeelden, waaraan er gemakkelijk vele andere toegevoegd zouden kunnen worden, mogen ter toelichting dienen.

Bij de voorstudies voor de in Basteria verschijnende platenatlas bleek het nodig de gangbare opvattingen over een aantal vormen te herzien. Het resultaat was o.a. de beschrijving van een aantal "nieuwe" soorten, waarvan de meeste echter al onder andere namen uit boringen of ontsluitingen bekend waren. Was de aanleiding tot het beschrijven van de nieuwe soort steeds de bestudering van het rijke materiaal van secundaire vindplaats, meestal konden type-exemplaren uit in boringen aangetroffen schelpen worden gekozen, zodat tenslotte de ouderdom van de nieuwe vorm vaststond. Twee uitzonderingen zijn Phasianema zelandica (Bloklander) en Natica bevelandensis Pouderoyen, waarvan de eerste echter sindsdien in het Scaldisien onder Oosterhout en bij Antwerpen is aangetroffen.

Vergelijking met de typen van Raphitoma substriolata Harmer gaf mij de overtuiging dat Cythara (Mangelia) altenai Brakman daarvan een synoniem is. Wanneer aan deze identificatie twijfel mocht rijzen, zou dat kunnen zijn, omdat de in situ gevonden typen van Harmer's soort zoveel slechter bewaard zijn dan de voortreffelijke schelpen, die Brakman beschreef. De fijne details van de sculptuur kunnen dus in Harmer's materiaal niet meer geverifiëerd worden.

Van Striarca lactea (L.) worden uit het Nederlandse Plioceen twee kleppen, uit het Boven Mioceen van Antwerpen één vermeld, alle van jonge exemplaren. De grote serie onder deze naam in de "Filiaal"-collectie bewaarde schelpkleppen uit de Westerschelde was aanleiding deze soort nog eens grondig te bestuderen. Deze serie bleek uit twee soorten te bestaan: de kleine Bathyarca obliquatula Dautz., waartoe ook de twee Nederlandse pliocene exemplaren bleken te behoren, en een grote vorm van Striarca lactea, die zeker verschillend is van de typische recente vorm. Waarschijnlijk is deze grote vorm een miocene ondersoort van Striarca lactea, waarvan het Antwerpse exemplaar een jong zou kunnen zijn. De juiste naam van deze ondersoort heb ik nog niet met zekerheid vast kunnen stellen. Uit het Engelse Plioceen kent men de typische Striarca lactea wel.

4. Bij het bestuderen van de recente fauna op grond van strandvondsten is het van belang te weten dat sommige aangespoelde schelpen zeker, andere mogelijk, fossiel zijn. Zelfs de aanwezigheid van duidelijke resten van het kleurpatroon is geen waarborg dat men met een recente schelp te doen heeft (Chlamys flexuosa (Poli)!).

Tenslotte wil ik er de aandacht nog op vestigen, dat van een bepaalde categorie fossielen uit de Westerschelde wel met zekerheid iets over de ouderdom bekend is. Dat zijn namelijk de kleine schelpjes, die - ingesloten in de oorspronkelijke matrix - in grote horens worden aangetroffen. Deze horens behoren meestal tot vormen, die in Nederland alleen gedurende een bepaalde periode geleefd hebben (bijv. Scaphella lamberti (J. Sow.)). Het is daarom van belang de determinatie van deze horens op de etiketten te vermelden.

C.O. van Regteren Altena.